

УДК 343.162

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.5.54>**Олександр Торбас,**

канд. юрид. наук,

доцент кафедри кримінального процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ СЛІДЧОГО СУДДІ В ПРОЦЕСІ ОЦІНКИ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стаття присвячена аналізу ролі слідчого судді в процесі визнання доказів недопустимими на стадії досудового розслідування. У статті автор зазначає, що на практиці ч. 1 ст. 89 КПК України тлумачиться таким чином, що слідчі судді не мають права виносити рішення щодо допустимості або недопустимості доказів на стадії досудового розслідування, адже ці питання мають вирішуватись виключно судом під час ухвалення судового рішення. Тобто звертається увага на той факт, що слідчий суддя та суд – суб'єкти не тотожні, а тому вимоги ч. 1 ст. 89 КПК України поширюються виключно на суд. При цьому слідчі судді застосовують у своїй діяльності ч. 2 ст. 376 КПК України, складаючи неповні тексти ухвал.

Автор зазначає, що в ст. 94 КПК України не закріплено результат оцінки доказів, а лише вказані правила її здійснення. Якщо вести мову про власне недопустимість доказів, то порядок визнання доказів недопустимими встановлюється саме ст. 89 КПК України, тлумачення якої і викликає труднощі в процесі правозастосування. Автор робить висновок, що оцінка доказів здійснюється задля прийняття процесуального рішення, а визнання доказів недопустимими може вважатися лише інструментом на шляху до прийняття процесуальних рішень, однак не повинно вважатися самою метою оцінки доказів. І хоча така позиція узгоджується з положеннями КПК України, автор підкреслює, що вона має визнаватися помилковою. Адже якщо розглядати процес визнання доказів недопустимими як інструмент, то законодавець мав би передбачити порядок відмови у задоволенні клопотання про визнання доказів недопустимими саме через розділення процесу оцінки доказів від процесу прийняття певного процесуального рішення. Крім того, автор нагадує про «інший» порядок визнання доказів недопустимими, тобто встановлення очевидної недопустимості доказів.

У зв'язку з цим у статті робиться висновок, що положення ч. 2 ст. 89 КПК України мають поширюватись і на слідчих суддів, адже визнання доказів очевидно недопустимими з підстав істотного порушення вимог кримінального процесуального законодавства буде підставою для припинення незаконних дій стосовно учасників кримінального провадження.

Ключові слова: слідчий суддя, очевидно недопустимі докази.

Постановка проблеми. Чинний КПК України використовує велику кількість оціночних понять та положень, які не передбачають формування єдиного уніфікованого порядку здійснення всіх процесуальних дій у процесі прийняття відповідних процесуальних рішень. Тому уповноважені суб'єкти кримінального процесу мають застосовувати власний розсуд під час кримінальної процесуальної діяльності задля гарантування повного вирішення кримінального провадження. Найбільш типове застосування такого розсуду можливе саме під час оцінки доказів. Проте, незважаючи на важливість цього питання для правильного вирішення кримінального провадження, у правозастосувачів все ще немає єдиного тлумачення окремих положень КПК України, особливо у разі визначення ролі слідчого судді в процесі оцінки доказів, що і вказує на актуальність такої теми дослідження.

Метою статті є аналіз кримінального процесуального законодавства в частині встановлення ролі слідчого судді в процесі оцінки доказів у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 94 КПК України слідчі судді належать до суб'єктів оцінки доказів. Також не виникає сумнівів щодо здійснення слідчими суддями такої оцінки в процесі реалізації ними повноважень у сфері здійснення судового контролю на стадії досудового розслідування. Водночас практика свідчить, що значна кількість слідчих суддів дещо інакше тлумачить положення КПК України саме в частині здійснення ними оцінки доказів. Так, відповідно до ч. 1 ст. 89 КПК України суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення. На практиці

це положення тлумачиться таким чином, що слідчі судді не мають права виносити рішення щодо допустимості або недопустимості доказів на стадії досудового розслідування, адже ці питання мають вирішуватись виключно судом під час ухвалення судового рішення [1; 2]. У такому разі звертається увага на той факт, що слідчий суддя та суд – суб'єкти не тотожні, а тому вимоги ч. 1 ст. 89 КПК України поширюються виключно на суд. У такому разі дивною виглядає практика абсолютно протилежного тлумачення інших положень КПК України.

Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 376 КПК України, якщо складання судового рішення у формі ухвали (постанови) вимагає значного часу, суд має право обмежитися складанням і оголошенням його резолютивної частини, яку підписують усі судді. Повний текст ухвали (постанови) має бути складений не пізніше п'яти діб з дня оголошення резолютивної частини і оголошений учасникам судового провадження. Про час оголошення повного тексту ухвали (постанови) має бути зазначено у раніше складеній її резолютивній частині. Якщо використати аналогію ч. 1 ст. 89 КПК України, то положення ст. 376 КПК України також мають поширюватись лише на суд, а не на слідчих суддів. Водночас судова практика свідчить про діаметрально протилежну ситуацію [3; 4]. Таким чином, можна констатувати наявність неоднакового тлумачення положень КПК України, що дає змогу уповноваженим суб'єктам збільшувати обсяг повноважень там, де це спрощує їхню роботу, проте зменшувати його щодо питань, які потребують додаткового дослідження.

У зв'язку з цим необхідно встановити, чи правильно слідчі судді відмовляють у визнанні доказів недопустимими з огляду на положення ч. 1 ст. 89 КПК України. Як уже було зазначено, слідчі судді є суб'єктами оцінки доказів. Відповідно до ст. 94 КПК України оцінка доказів полягає в оцінці кожного доказу з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення, що здійснюється за внутрішнім переконанням уповноважених на те суб'єктів. Водночас цим положенням не закріплено результат такої оцінки, а лише вказані правила її здійснення. Якщо вести мову про власне недопустимість доказів, то порядок визнання доказів недопустимими встановлюються саме ст. 89 КПК України, тлумачення якої і викликає труднощі в процесі правозастосування. Так, А. Павлишин слушно зазначає, що з цієї норми не зовсім

зрозуміло, на якому етапі судового провадження вирішується питання щодо недопустимості доказів: чи під час ухвалення вироку чи постановлення ухвали про закриття провадження, чи відразу після постановки перед судом питання про визнання доказів недопустимими [5, с. 361]. Судова практика чіткої відповіді на це питання не має, адже наявні приклади як визнання доказів недопустимими одразу після подання відповідного клопотання [6; 7; 8], так і під час винесення кінцевого рішення [9; 10].

О. Литвин, наприклад, виокремлює одразу два порядки визнання доказів недопустимими за критерієм очевидності/неочевидності недопустимості доказів. На думку вченого, у разі очевидної недопустимості доказів суд визнає цей доказ недопустимим під час судового розгляду, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате. У разі, якщо докази не є очевидно недопустимими, суд вирішує питання про їх допустимість у разі їх оцінки у нарадчій кімнаті під час ухвалення підсумкового судового рішення [11, с. 61]. Очевидно, що такий підхід значною мірою залежить від надто оціночного поняття «очевидна недопустимість доказів», яке, навіть не зважаючи на увагу з боку науковців [12, с. 202; 13, с. 233], занадто залежить від факторів, які не завжди можна передбачити, а також від суддівського розсуду.

Відповідно до ст. 94 КПК України метою оцінки доказів є встановлення належності, допустимості, достовірності доказів задля прийняття відповідного процесуального рішення. Однак у такому разі більш важливою є проблема встановлення не мети, а результату оцінки доказів. І законодавець, і більшість учених тією чи іншою мірою вказують на два етапи в процесі оцінки доказів: перший – встановлення властивостей доказів (належність, допустимість, достовірність тощо); другий – використання результату встановлення властивостей доказів для прийняття процесуального рішення. У такому разі не уточнюється, про яке саме процесуальне рішення йдеться, адже оцінка доказів, що становлять локальний предмет доказування, може відбуватися на будь-якому етапі здійснення кримінального провадження. Головне, на що звертається увага, – оцінка доказів здійснюється *задля* прийняття процесуального рішення. У зв'язку з цим можна зробити досить цікавий висновок, що, наприклад, визнання доказів недопустимими є лише інструментом на шляху до прийняття процесуальних рішень, однак не повинно

вважатися самою метою оцінки доказів. У такому разі прийняття окремих рішень про визнання доказів недопустимими суперечить логіці законодавця, яка визначена в ст. 94 КПК України, адже процес визнання доказів недопустимими є лише проміжним перед прийняттям відповідного процесуального рішення. Така концепція також узгоджується з положеннями ст. 89 КПК України, відповідно до якої суд вирішує питання допустимості доказів у нарадчій кімнаті саме під час ухвалення судового рішення. Однак така позиція, навіть не зважаючи на її підтвердження різними положеннями КПК України, має визнаватися помилковою насамперед через уже наявну судову практику.

Справді, далеко не завжди суд окремими ухвалами визнає докази недопустимими, проте також достатня кількість і таких ухвал. Якщо розглядати процес визнання доказів недопустимими як інструмент, то законодавець мав би передбачити порядок відмови у задоволенні клопотання про визнання доказів недопустимими саме через розділення процесу оцінки доказів від процесу прийняття певного процесуального рішення. Проте положень, які підтверджують таку позицію, в КПК України немає.

Крім того, не можна забувати, що відповідно до ч. 2 ст. 89 КПК України у разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате. Тобто законодавець передбачив можливість зупинення дослідження доказів ще до моменту прийняття кінцевого процесуального рішення. Таким чином, можна стверджувати, що навіть незважаючи на положення ст. 94 КПК України, визнання доказів недопустимими не повинно вважатися лише проміжним етапом на шляху до винесення процесуального рішення, а може розглядатися як самостійне процесуальне рішення.

У такому разі більш проблематичним є питання поширення положень, які передбачені в ч. 2 ст. 89 КПК України, і на слідчих суддів. Позиція щодо неможливості використовувати вказане положення в діяльності слідчих суддів лише через те, що в ст. 89 КПК України йдеться про суд, автоматично суперечить загальноживаній практиці використання ст. 376 КПК України, про що вже було зазначено. Тому такий аргумент не може бути врахований.

Очевидно, що прийняття будь-яких юридично значущих рішень обов'язково має тяг-

нути за собою оцінку доказів. Відповідно, такою діяльністю займається і слідчий суддя, що, по суті, ніким не оспорується. Проблема виникає в той момент, коли слідчому судді прямо заявляють клопотання про визнання доказу недопустимим. У такому разі найбільш логічним виглядає висновок, відповідно до якого слідчі судді, будучи суб'єктами оцінки доказів, також мають право прямо визнавати докази недопустимими. Такий висновок узгоджується з можливістю оскаржувати підозри до слідчих суддів, адже якщо слідчі судді мають право визнавати незаконними чи необгрунтованими підозри, то можливість встановлення ними допустимості чи недопустимості доказів не повинна оспорюватися. Однак на законодавчому рівні має бути уточнення щодо випадків та наслідків визнання таких доказів недопустимими.

Суд має право одразу встановлювати недопустимість доказів у тому разі, коли така недопустимість є очевидною. Цілком логічним буде висновок, що таке правило має бути поширене і на слідчих суддів, адже підстави для визнання очевидної недопустимості доказів пов'язані насамперед з грубим порушенням прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, і такі порушення мають бути виявлені та припинені ще на стадії досудового розслідування. Випадки «неочевидної» недопустимості доказів слідчим суддям встановити значно складніше, особливо з огляду на обмежений арсенал процесуальних можливостей порівняно із судовим розглядом.

Висновки

Таким чином, задля усунення суперечностей у процесі тлумачення та застосування норм КПК України пропонується ч. 2 ст. 89 КПК України викласти в такій редакції: «У разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час *судового засідання слідчий суддя*, суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате». У такому разі чітко визначено, що слідчі судді мають право визнавати докази недопустимими у разі очевидних порушень вимог законодавства. На користь такої позиції також свідчить той факт, що визнання доказів очевидно недопустимими з підстав істотного порушення вимог кримінального процесуального законодавства буде підставою для припинення незаконних дій стосовно учасників кримінального провадження та гарантування можливості відшкодування ними шкоди у разі вчинення незаконних дій

з боку правоохоронних органів, що, по суті, є одним із ключових завдань слідчих суддів у процесі здійснення судового контролю на стадії досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Ухвала слідчого судді Млинівського районного суду Рівненської області від 09.06.2017, справа № 566/612/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67013295> (дата звернення: 11.04.2020).
2. Ухвала слідчого судді Березанського районного суду Миколаївської області від 31.07.2014, справа № 469\909\14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51484476> (дата звернення: 11.04.2020).
3. Ухвала слідчого судді Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 21.12.2019, справа № 359/11384/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86536987> (дата звернення: 11.04.2020).
4. Ухвала слідчого судді Корольовського районного суду м. Житомира від 22.03.2018, справа № 296/2271/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72976749> (дата звернення: 11.04.2020).
5. Павлишин А. Окремі питання допустимості доказів за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2014. Вип. 59. С. 356–364.
6. Ухвала Рогатинського районного суду Івано-Франківської області від 14.02.2018, справа

№ 349/513/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72185031> (дата звернення: 11.04.2020).

7. Ухвала Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 14.11.2018, справа № 359/6626/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78261341> (дата звернення: 11.04.2020).

8. Ухвала Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 26.06.2018, справа № 398/3271/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74983185> (дата звернення: 11.04.2020).

9. Вирок Рівненського районного суду Рівненської області від 13.06.2017, справа № 570/384/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67506796> (дата звернення: 11.04.2020).

10. Вирок Ленінського районного суду м. Запоріжжя від 10.02.2014, справа № 334/8847/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38232086> (дата звернення: 11.04.2020).

11. Литвин О.В. Кримінально-процесуальне доказування у стадії судового розгляду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2015. 214 с.

12. Захаров Д.О. Роль суду у формуванні доказової бази у кримінальному провадженні. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2012. Т. 25, № 2. С. 202–203.

13. Тютюнник В.В. Очевидна недопустимість доказів як критерій здійснення окремої судової процедури визнання доказу недопустимим під час судового провадження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юри- студенція*. 2014. № 9-1. С. 233–236.

This article examines the role of investigating judge in the process of recognizing evidence as inadmissible during pre-trial investigation. In the article author notes that in practice Part 1 of Art. 89 of the CPC of Ukraine is interpreted as grounds for investigating judges not to adjudicate admissibility or inadmissibility of evidence during pre-trial investigation, since these issues should be resolved exclusively by the court when adjudicating. Attention is drawn to the fact that investigating judge and court – different subjects of criminal proceedings, and therefore the requirements of Part 1 of Art. 89 of the CPC of Ukraine apply exclusively to the court. Yet investigating judges apply Part 2 of Art. 376 of the CPC of Ukraine, drafting incomplete texts of resolutions, which brings confusion in the process of interpretation of criminal procedural norms.

Author notes that in Art. 94 of the CPC of Ukraine result of the evaluation of evidence is not fixed and only rules of its implementation are specified. Procedure for recognizing the evidence inadmissible is set out in Art. 89 of the CPC of Ukraine, the interpretation of which causes difficulties in the law enforcement process. Author concludes that assessment of evidence is made for the purpose of a procedural decision, and the recognition of evidence as inadmissible can only be considered as an instrument in the process of making procedural decisions but should not be considered as the sole purpose of evaluating the evidence. Although this position is consistent with the provisions of the CPC of Ukraine, author emphasizes that it should be erroneous. After all, if we consider the process of recognition of evidence inadmissible as a tool, legislator would have to provide the procedure for refusing to satisfy request for recognition of evidence inadmissible precisely by separating the process of evaluation of evidence from the process of making a certain procedural decision. In addition, the author recalls the “other” order of recognition of evidence inadmissible, i.e. in the cases of obviously inadmissible evidence.

In this regard, author concludes that the provisions of Part 2 of Art. 89 the CPC of Ukraine should also extend to investigating judges, since recognition of evidence obviously inadmissible on the grounds of violation of requirements of criminal procedural law will be grounds for termination of illegal actions against participants in criminal proceedings.

Key words: investigating judge, obviously inadmissible evidence.